

ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (2014-2021 РР.): ТЕОРЕТИКО-МЕДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Гулай В. В., Базилюк К. Ф.

Постановка проблеми. Розгортання Російською Федерацією 24 лютого 2022 року широкомасштабної воєнної агресії проти України, перебіг умовних перших «ста днів» нової війни на різних театрах бойових дій та перспективи подальшого російсько-українського збройного протистояння потребують критичного узагальнення попереднього гібридного етапу сучасної війни путінської Росії проти незалежної України. При цьому доцільно окрему увагу зосередити на характеристиці використання інструментів інформаційно-психологічного впливу на український народ та міжнародне співтовариство в період зими 2014 – кінця 2021 рр.

Аналіз останніх публікацій та невирішені раніше частини загальної проблеми. Тематика інформаційно-психологічної складової гібридної війни Російської Федерації проти України знайшла відповідне відображення у вітчизняній та зарубіжній науковій літературі, що може стати предметом окремого історіографічного дослідження компаративного характеру.

Разом із тим в українському соціогуманітарному дискурсі відсутні публікації міждисциплінарного характеру, що дозволяють в порівняльній ретроспективі показати історичні, політичні, правові та технічні передумови, етапи, характер та наслідки використання інформаційно-психологічної зброї на етапі гібридної війни Російської Федерації проти України (2014–2021 рр.).

Формулювання мети дослідження. Метою пропонованого дослідження є комплексна міжгалузєва порівняльна характеристика інформаційно-психологічної складової гібридної війни Російської Федерації на етапі 2014–2021 рр.

Вклад основного матеріалу. Агресивно-військовий характер інформаційних впливів знайшов відображення у термінології, яка використовується під час опису явищ інформаційної війни. Ця термінологія сама по собі надає чітке враження по цілі і засоби, що ставить перед собою ворожа інформаційна діяльність, зокрема: зовнішня інформаційна агресія, інформаційна війна, психологічна війна, стратегічна інформаційна війна, інформаційна опе-

рація, спеціальна інформаційна операція, психологічна операція тощо¹.

Об'єктами інформаційної безпеки є свідомість, психіка людей, інформаційні системи та мережі різного масштабу та призначення. До соціальних об'єктів інформаційної безпеки зазвичай відносять особистість, колектив, суспільство, державу, світове співтовариство. Суб'єкти інформаційної безпеки – держава, що здійснює свої функції через відповідні органи; громадяни; суспільні та інші організації і об'єднання, що володіють повноваженнями щодо реалізації інформаційної безпеки у відповідності до законодавства².

Цілоком слушними є міркування зnanого українського фахівця у галузі інформаційної безпеки О. Дзьобаня, що детермінуючий характер впливу на особистість, суспільству і державу полягає в трьох основних формах. По-перше, за допомогою вироблення суспільного ідеалу, національної ідеології, абстрактних уявлень про атрибути належного в різних сферах суспільного життя. По-друге, через формування світоглядних уявлень про предмети і відносини, які можуть оцінюватися крізь призму добра і зла, істинності й хибності, краси і неподобства, припустимого і забороненого, справедливого й несправедливого і тд. По-третє, соціальні цінності входять в психологічну структуру особистості як особистісні цінності – одне з джерел мотивації її поведінки³.

Вітчизняний філософ Є. Архипова пропонує побудову системи інформаційної безпеки, виходячи із класифікації видів загроз для: 1) людини та

¹ Юринець Ю. Л., Сопілко І. М., Белкін Л.М., Белкін М.Л. Дослідження проблем інформаційної безпеки на засадах міждисциплінарного підходу: соціологія, психологія, право. *Юридичний електронний журнал*. 2020. № 7. С. 300-307. URL: http://lsej.org.ua/7_2020/79.pdf

² Гнатюк С. О., Рябий М. О. Безпека інформації в інформаційно-комунікаційних системах: конспект лекцій. Київ: НАУ, 2013. С. 11.

³ Дзьобань О. П. Інформаційна безпека як пріоритетна проблема сучасного суспільства. Право на інформацію в громадянському суспільстві. *Проблеми інформаційної безпеки держави*: Матеріали II міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 квітня 2015 р.) / За заг. ред. д. політ. н., проф. Сосніна О. В. Київ, 2015. С. 31.

суспільства; 2) держави. Так, під загрозами інформаційної безпеці людини розуміється сукупність умов і чинників, що впливають на інформаційну сферу, здійснюють негативний (деструктивний) інформаційно-психологічний вплив або / та загрожують реалізації законних прав і свобод людини. Під загрозами інформаційній безпеці суспільства – сукупність умов і факторів, що впливають на інформаційну сферу і можуть призвести до порушення функціонування суспільних органів, дестабілізації та дезорганізації суспільства. Відповідно під загрозами інформаційній безпеці держави розуміють сукупність умов і чинників, що впливають на інформаційну сферу й можуть завадити державі виконувати свої основні функції⁴.

Для побудови ефективної системи інформаційної безпеки необхідно виміряти рівень значущості (важливості, суттєвості) загроз інформації. При цьому слід врахувати, що хоч загрози можуть бути спрямовані на різні властивості інформації (конфіденційність, цілісність, доступність, надійність тощо), необхідно якимось чином забезпечити можливість співставлення та порівняння значущості цих загроз, а також обрахування інтегральної оцінки рівня значущості цих загроз. Міжнародні стандарти у якості показника значущості загроз рекомендують використовувати ризик загроз, під яким розуміють ймовірну шкоду, що виникає внаслідок реалізації часткової загрози, або усієї множини загроз. Орієнтація ризику на кінцевий результат, наслідок дії загрози (сукупності загроз), а не фіксацію певної властивості інформації, на яку спрямована загроза, забезпечує використання ризику як універсального показника рівня небезпеки⁵.

Одним із найбільш вдалих, на думку Ю. Нестеряка, визначенням техніко-технологічного виміру інформаційної безпеки та захисту інформації є захищеність інформації і підтримуючої інфраструктури від випадкових та навмисних впливів природного і штучного характеру, в результаті яких наносяться збитки власникам або користувачам інформації й інфраструктурі, що їх підтримує. Інформаційна безпека забезпечується за рахунок захисту інформації. У свою чергу, захистом інформації є комплекс заходів, спрямованих на забезпечення необхідного рівня інформаційної безпеки⁶.

⁴ Архипова Є.О. Інформаційна безпека: соціально-філософський вимір: автореф. дис. ... канд. філософ. наук: спец.: 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / НТУУ «Київський політехнічний інститут». Київ, 2012. С. 7-9.

⁵ Архипов О. Є., Архипова Є. О. Особливості розуміння поняття «інформаційна безпека» та «безпека інформації». *Информационные технологии и безопасность: основы обеспечения информационной безопасности*. Матеріали міжнародної наукової конференції ИТБ-2014. К.: ИПРИ НАН України, 2014. С. 21-22.

⁶ Нестеряк Ю. В. Державна інформаційна політика: теоретико-методологічні засади: монографія. Київ: НАДУ, 2014. С. 106.

Разом із техніко-технологічними складовими інформаційної безпеки на особливу увагу потребують питання захисту від шкідливого впливу інформації та інформаційної вразливості особистості, суспільства, держави.

Таким чином, за О. Дзьобанем, внутрішні й зовнішні інформаційні впливи створюють різні ступені загроз безпечному існуванню особистості, суспільства і держави. Інформаційна безпека має безпосередній вихід на стан захищеності національних інтересів в інформаційній сфері, доповнюється вказівкою на здатність особистості, суспільства і держави запобігати шкоді життєво важливим інформаційним інтересам, активно протистояти реальним інформаційним загрозам, проводити активну політику забезпечення своїх інтересів⁷.

Хоча поняття «інформаційні операції» явно не вживалося в документах багатьох держав, включаючи Україну й Росію, однак такі операції повсюдно здійснюються для забезпечення політичних, економічних та інших інтересів урядів, політичних партій і політичних рухів, для реалізації влади та забезпечення національних інтересів. Основна задача інформаційних операцій полягає в маніпулюванні масовою свідомістю з такими цілями, як, наприклад: внесення в суспільну свідомість і свідомість окремих людей визначених ідей і поглядів; дезорієнтація людей та їхня дезінформація; ослаблення визначених переконань людей, основ суспільства; залякування мас⁸.

На думку авторів, інформаційно-психологічна операція – це комплекс заздалегідь спланованих, узгоджених та реалізованих дій та заходів професійно підготовленими агентами держави-супротивника, що застосовують для захоплення і забезпечення абсолютного контролю над свідомістю суспільства держави та здійснення подальших впливів на нього методом психологічних тисків та маніпуляцій із застосуванням істинної та/або неправдивої інформації задля його дестабілізації, дезорієнтації та підготовки до успішного проведення подальших політичних та воєнних дій. Об'єктом ІІСО можуть бути політичні лідери, військовослужбовці, громадські активісти, священнослужителі, бізнесмени, населення усієї держави-жертви або ж окремого її регіону⁹.

Мета ІІСО – нав'язати свою правду, вкорінити її у свідомість громадян, посіяти у них страх та невпевненість у завтрашньому дні, змусити думати і діяти не так, як раніше, перестати довіряти

⁷ Дзьобань О. П. Інформаційна безпека як пріоритетна проблема сучасного суспільства... С. 32.

⁸ Горбулін В. П., Додонов О. Г., Ланде О. Г. Інформаційні операції та безпека суспільства :загрози, протидія, моделювання: монографія. Київ: Інтертехнологія, 2009. С. 8.

⁹ Мороз Ю., Твердохліб Ю. Інформаційно-психологічні операції в умовах ведення гібридної війни. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародних відносин*. 2016. Вип. 38. С. 98-99.

уряду своєї держави, довести психологічними методами суспільство до стану готовності до початку бойових дій¹⁰.

Унаслідок успішно здійсненої інформаційно-психологічної операції об'єкт ПСО стає абсолютно підконтрольним агенту, який її проводить. На думку згаданих авторів, вплив агентів ПСО має властивість зростати у геометричній прогресії, адже з кожним новим потоком поданої інформації об'єкт ПСО щораз легше піддається контролю та зомбуванню. Зрештою настає момент, коли об'єкт достатньо «оброблений» і починає сам здійснювати інформаційно-психологічний вплив на інші об'єкти через свої канали (сім'я, друзі, колеги по роботі). Протистояти інформаційно-психологічній операції дуже складно, оскільки практично неможливо відстежити етап її планування та підготовки, а в період активної фази ПСО держава, що стала об'єктом інформаційно-психологічної агресії, лише починає вивчення ситуації та її подальше прогнозування, втрачає багато часу на перепідготовку кадрів та здійснення контрзаходів¹¹.

Таким чином, інформаційно-психологічна операція в умовах війни гібридного типу – це головний інструмент досягнення цілей, який не потребує значних фінансових витрат, є швидким і ефективним¹².

У порівнянні із застосуванням зброї інформаційно-психологічні операції мають низку переваг. По-перше, це можливість діяти приховано протягом довгого періоду часу, що дозволяє провести латентну та ефективну підготовку своїх військ до нападу, в той час як держава-об'єкт може навіть і не здогадуватися, що стала об'єктом такого впливу і в подальшому може бути втягнена у збройний конфлікт. По-друге, це чітке поетапне планування дій та прогнозування сценаріїв розвитку подій. По-третє, це відсутність будь-яких матеріальних доказів проведення ПСО. По-четверте, інформаційно-психологічна операція передбачає мінімальні фінансові затрати і є значно дешевшим методом досягнення цілей, ніж ведення війни. До того ж проведення ПСО є екологічно безпечним та не несе руйнівних наслідків для інфраструктури. По-п'яте, інформаційно-психологічний вплив не має географічних меж, об'єктом ПСО може бути група людей, населення міста, області, держави чи кількох держав. І останнє, найважливіше, – це те, що станом на сьогодні абсолютно відсутні національні та міжнародні механізми правової відповідальності за проведення інформаційно-психологічних операцій¹³.

¹⁰ Мороз Ю., Твердохліб Ю. Інформаційно-психологічні операції в умовах ведення гібридної війни. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародних відносин*. 2016. Вип. 38. С. 99.

¹¹ Там само.

¹² Там само.

¹³ Твердохліб Ю. М. Інформаційно-психологічна операція як основний інструмент досягнення політичних цілей у гібридній війні. *Панорама політологічних студій*. 2016. № 14. С. 49.

Український політолог О. Дубас обґрунтовано пропонує розрізняти війну інформаційної ери та інформаційну війну. Війна інформаційної ери використовує інформаційну технологію як засіб для успішного проведення бойових операцій. Навпаки, інформаційна війна розглядає інформацію як окремий об'єкт або потенційну зброю. Технології інформаційної ери зробили можливим пряме маніпулювання інформацією супротивника¹⁴.

Інформаційна війна, на переконання знаних українських науковців, на відміну, наприклад, від широкоформатної суспільної дискусії, характеризується:

- прихованими економічними, політичними та іншими цілями, що лише частково або ж зовсім не включаються до змісту інформаційного тиску;
- беззапеляційністю аргументації, неприйнятністю позиції противника;
- дискредитацією ідейних установок, духовно-ціннісних орієнтирів противника, професійних якостей і моральності його управлінських структур, їхнього внутрішньо-суспільного і зарубіжного авторитету;
- іншими ознаками, пов'язаними з етнопонаціональною, релігійною та іншою специфікою об'єкту нападу¹⁵.

Порівнюючи поняття «інформаційна війна» та «інформаційно-психологічна війна», політолог О. Марунченко вказує, що в інформаційній війні об'єктом впливу стають комп'ютери й інформаційні системи; в інформаційно-психологічній війні до інформаційного напрямку приєднується психологічний – об'єктом впливу стають індивідуальна й масова свідомість. У результаті цього не тільки руйнується наявна інформаційна система, а й проводиться зміна комунікативних установок у суспільстві¹⁶.

Механізм інформаційно-психологічної війни (ІПВ) на цільову групу передбачає послідовне переведення об'єктів впливу (цільової групи) із одного стану до іншого з метою формування пасивного стану індивідуальної і групової свідомості, що забезпечує сприйняття впливу, відключення підсистеми захисту і, як результат, зміну поведінки об'єктів впливу та складається з декількох етапів: – заспокоєння цільової групи – переконання через комунікаційні канали (засоби масової інформації), що стосовно неї не здійснюється жодних агресивних дій; – примушення цільової групи сприймати лише визначені месе-

¹⁴ Дубас О.П. Інформаційно-комунікаційний простір: культурно-політичні детермінанти : монографія. Київ: Генеза, 2011. С. 160.

¹⁵ Технології розвитку і захисту національного інформаційного простору: монографія / [О. Онищенко (кер. проекту), В. Гуровий, В. Попик та ін.]: НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. С. 14.

¹⁶ Марунченко О. П. Інформаційна війна у сучасному політичному просторі: автореф. дис.. канд. політ. н.: спец.: 23.00.02 «Політичні інститути і процеси» / ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Одеса, 2013. С. 10-11

джі, що сформовані стороною яка здійснює вплив, виключивши досвід інших країн і народів; – примушення цільової групи не розмірковувати над меседжами та виключення для цього із засобів масової інформації аналітичних програм, створюючи акцент на яскравих розважальних шоу; – зосередження уваги на другорядному предметі для того, щоб підсистема захисту, яка відповідає за критичний аналіз інформації, не виконувала свою функцію¹⁷.

Досліджуючи інформаційно-психологічні впливи як невід'ємної складової парадигми інформаційної безпеки, вважаємо, що інформаційний вплив на психологію слід поділити на такі види: інформаційно-психологічний, психогенний; психоаналітичний; нейролінгвістичний; психотропний.

Інформаційно-психологічний вплив – вплив словом, інформацією, психологічний вплив такого виду виокремлює основною метою пропаганду певних світоглядних ідей, поглядів, уявлень, переконань, ізодночасним формуванням у людей позитивних або негативних емоцій, почуттів, масових психічних реакцій.

Психогенний вплив здійснюється в результаті фізичного впливу на мозок людини в результаті травми голови або впливу фізичних факторів (звуку, освітлення, температури і ін.), а також шокowego впливу умов середовища і певних подій (наприклад, картин масових руйнувань, великої кількості жертв тощо). Внаслідок психогенного впливу людина вже не в змозі раціонально діяти, втрачає орієнтацію в просторі, відчуває афект або депресію, панікує, зазнає стан ступору. У зв'язку з цим і з'явилося таке поняття, як психогенні втрати особового складу.

Психоаналітичний вплив – це вплив на підсвідомість людини терапевтичними засобами, особливо в стані гіпнозу або глибокого сну.

Нейролінгвістичний – вид психологічного впливу, що змінює мотивацію людей шляхом введення в їхню свідомість спеціальних лінгвістичних програм.

Психотронний – вплив на психіку людини за допомогою лікарських препаратів, хімічних або біологічних речовин.

Психотропний – вплив на людей, що здійснюється шляхом передачі інформації через позачуттєве (неусвідомлене) сприйняття¹⁸.

Інформаційно-психологічний вплив – це вплив на свідомість та підсвідомість особистості, населення з метою внесення змін у їх поведінку і світо-

¹⁷ Певцов Г. В., Залкін С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І. Пропозиції щодо удосконалення процесу управління інформаційно-психологічними впливами в ході проведення інформаційно-психологічних операцій *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2020. № 3. С. 44.

¹⁸ Чистоклетов Л. Г., Шишко В. Й. Інформаційно-психологічні впливи як невід'ємна складова парадигми інформаційної безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2012. Вип. 2. С. 186-187.

гляд. За свідченням фахівців, базовими методами інформаційно-психологічного впливу є переконання й навіювання¹⁹.

Найбільш небезпечною складовою частиною пропаганди є інформаційно-психологічний вплив (часто його називають інформаційно-пропагандистським, ідеологічним) – це вплив словом, інформацією. Інформаційно-психологічний вплив може викликати зрушення в цінностях, життєвих позиціях, орієнтирах, світогляді особистості. Такі зміни зумовлюють вияви девіантної антисоціальної поведінки й становлять небезпеку вже для суспільства й держави. У протистоянні російській агресії населення України постійно піддається інформаційно-психологічним впливам²⁰.

У сучасних умовах спостерігається активна робота та впровадження новітніх форм, способів і технологій інформаційно-психологічного впливу на індивідуальну, групову та масову свідомість. До таких джерел, каналів і технологій впливу на свідомість, психологію та поведінку людини можна було б віднести:

ЗМІ та спеціальні засоби інформаційно-пропагандистської спрямованості;

- глобальні комп'ютерні мережі та програмні засоби швидкого поширення в мережах інформаційних і пропагандистських матеріалів;

- засоби та технології, що нелегально модифікують інформаційне середовище, на підставі якого людина приймає рішення;

- засоби створення віртуальної реальності;

- чутки, міфи і легенди; засоби підпорогового семантичного впливу;

- засоби генерування акустичних та електромагнітних полів²¹.

Психолог М. Маркова зазначає, що інформаційно-психологічний вплив може викликати зрушення в цінностях, життєвих позиціях, орієнтирах, світогляді особистості. Такі зміни зумовлюють вияви девіантної антисоціальної поведінки й становлять небезпеку вже для суспільства й держави²².

У цьому контексті, на нашу думку, варто вести мову про інформаційно-психологічну війну як різновид інформаційно- комунікативного протиборства

¹⁹ Невельська-Гордєєва О. П., Нечитайло В. О. Маніпуляції як засіб інформаційно-психологічного впливу у інформаційній війні. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2021. Вип. 3(50). С. 78.

²⁰ Юринєць Ю.Л. Дослідження проблем інформаційної безпеки на засадах міждисциплінарного підходу: соціологія, психологія, право...

²¹ Інформаційно-психологічне протиборство: підручник / [В. М. Петрик, В. В. Бєдь, М. М. Присяжнюк та ін.]; за заг. ред. В. В. Бєдь, В. М. Петрика. Київ: ПАТ «ВПОЛ», 2018. С. 154.

²² Маркова М.В. Інформаційно-психологічна війна: медико-психологічні наслідки та стратегії протидії. *Проблеми безпечної медичної освіти та науки*. 2016. № 4. С. 29.

для перерозподілу ролей, місця та функцій суб'єктів інформаційно-комунікативного простору з метою досягнення переваг у політичній, соціальній, економічній, культурній, релігійній та інших сферах²³.

Однією з особливостей воєнних дій сьогодення є проведення в їхньому ході комплексу заходів з інформаційно-психологічного впливу на населення та війська противника, де особливий акцент припадає на такі складові, як інформаційно-психологічне та інформаційно-пропагандистське забезпечення. Якісно новий підхід до ведення воєнних кампаній бачимо у гібридній війні РФ проти України, в якій ключовим моментом стала психологічна та інформаційна обробка місцевого населення, що надало Росії змогу здійснити анексію Криму²⁴.

Як зазначає Ю. Горбань, в інформаційній війні проти України РФ застосовує практично весь арсенал впливу на свідомість людей²⁵. Зокрема, Зазвичай програми російських теле- та радіоканалів постійно використовували методи «дозованої» інформації, дезінформацію з одночасним викривленням ходу подій, подачу міксу фактів та особистих думок і припущень в їхньому контексті, вибірково (потрібну та корисну лише Росії) інформацію, інформаційний рефреймінг, надання інформації типу «без коментарів» після попереднього налаштування об'єкта, що сприймає інформацію, заборонені міжнародним законодавством технології «25 кадр», а також перебільшення та замовчування дійсної та реальної інформації. За допомогою певних лінгвістичних та поведінкових навиків і прийомів російські журналісти намагаються так впливати на психіку населення, щоби пізніше індивіди думали, що вони самостійно дійшли до певного висновку на основі власного життєвого досвіду та поінформованості²⁶.

Під час інформаційної агресії об'єктом першочергового ураження і предметом організації захисту сторони, що зазнала інформаційної агресії стає національний інформаційний простір. Інформаційний простір в принципі дозволяє існування будь-якого типу інформації, в чому реалізуються його відмінності від простору фізичного плану. Небезпечна за своїми наслідками тільки обробка цієї інформації людиною. Інформаційна зброя не руйнує інформа-

ційний простір, а спирається на нього. Інформаційна зброя саме формує інформаційний простір під себе, оскільки по суті своїй інформаційна зброя і є засобом інтенсивного введення тих чи інших сегментів нового інформаційного простору. Тому володіння в сучасних умовах ефективною інформаційною зброєю і засобами захисту від неї є одним із пріоритетних напрямів забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері²⁷.

Від 2014 р. Росія застосувала проти України концепцію «гібридної війни», яка багато в чому є унікальною зі структурно-функціонального погляду: за формою вона «гібридна», а за змістом – «асиметрична»²⁸.

Але ще за рік до розгортання Росією «гібридної» війни проти України вітчизняні правники справедливо вказували, що забезпечення інформаційної безпеки та інформаційного протистояння з імовірним супротивником здійснювалося за деякими напрямками, які містили залишки радянської системи та неузгоджену діяльність окремих державних органів, фактично був відсутній потенціал здатний у повному обсязі протидіяти інформаційним та інформаційно-психологічним викликам, можливому застосуванню проти нашої країни інформаційної зброї та кібератак²⁹.

На наше переконання, своєрідною прелюдією до розгортання широкомасштабної маніпулятивно-пропагандистської кампанії як вагомої складової «гібридної» війни Росії проти України з метою реалізації геополітичної реваншистської стратегії президента В.Путіна щодо включення Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, а далі всього Південного сходу України до складу віртуального утворення «Новоросія», стало специфічне висвітлення російськими ЗМК Євромайдану³⁰.

На замовлення влади Російської Федерації через власні джерела вони поширювали неправдиві й перекручені факти про прагнення українців стати повноправними членами європейської спільноти, жити в єдиній, суверенній державі без диктатури й корупції, одночасно утверджуючи такі пропагандистські штампи: «Україна – розділена країна, протести не репрезентують волю народу України, Схід проти

²³ Гулай В. Розгортання «гібридної» війни Російської Федерації в умовах системної кризи державної організації України: інформаційно-комунікативні аспекти. *Україна в системі зміни парадигми світопорядку XX–XXI століть: монографія / наук. ред. О. О. Салати*. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 219.

²⁴ Туранський М. Інформаційно-психологічні операції в гібридній війні: історіографічний аспект. *Вісник Черкаського університету. Серія: Історичні науки*. 2018. № 1. С. 111.

²⁵ Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник НАДУ*. 2015. № 1. С. 140.

²⁶ Шевчук П. І. Інформаційно-психологічна війна Росії проти України: як їй протидіяти. *Демократичне врядування*. 2014. Вип. 13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_13_11

²⁷ Левченко О. В. Класифікація інформаційної зброї за засобами ведення інформаційної боротьби. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2014. № 2(20). С. 145.

²⁸ Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Дзеркало тижня – Україна*. 2015. № 2(24 січ.). С. 3.

²⁹ Олійник О. В. Інформаційна безпека України: доктрина адміністративно-правового регулювання: автореф. дис. ... доктор. юрид. н.: спец.: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2013. С. 12.

³⁰ Гулай В. Розгортання «гібридної» війни Російської Федерації в умовах системної кризи державної організації України: інформаційно-комунікативні аспекти... С. 220.

Майдану»; «На Майдані праві радикали – це ледь не фанати самого Гітлера»; «Янукович – легітимно обраний, треба з ним миритися і чекати наступних виборів»; «Не можна робити революцію тільки через непопулярне політичне рішення – відмову від асоціації з ЄС»; «Не зрозуміло чого хочуть українці; хто замість Януковича?»; «Конфлікт в Україні – результат політичної боротьби за владу між Партією регіонів та опозицією або ж геополітичної боротьби ЄС і Росії»; «На Майдані намагаються силою захопити владу і не хочуть переговорів; а за пролиту кров відповідальність несуть усі сторони»³¹.

Тривалий час протягом війни на Донбасі російські інформаційні агентства та ЗМІ масово випускали і випускають брехливі та пропагандистські «новини» антиукраїнської спрямованості (мовою оригіналів): «распятый мальчик», «мать упомянутого распятого мальчика, которую привязали к танку и таскали по площади», «два раба», «обглоданные снегири, в отличие от синичек патриотичной расцветки», «пьяные негры танцуют на украинских танках», «Яценюк воевал в Чечне и участвовал в пытках и расстрелах российских военнопленных»; «Авдеевку обстреливает украинская армия» тощо. Немає жодних підстав дозволяти цим агентствам та ЗМІ легітимно поширювати цю інформацію в Україні³² ця стаття

За академіком В. Горбуліним, хоча інформаційний складник справді став наскрізною темою «гібридної війни», проте він виконує не самостійну, а допоміжну роль, більшою мірою супроводжуючи військову фазу операції. Однак в українському випадку маємо справу не просто з ворожою пропагандою, а з тим, що фахівці-інформаційники слушно характеризують як «війну смислів/сенсів» (початок якої можна умовно віднести до 2006–2007 рр.). Для ретрансляції цих смислів задіяно всю множину каналів донесення інформації. Основним структурним елементом у цій війні стають симулякри – образи того, чого в реальності не існує: «фашисти в Києві», «звірства каральних батальйонів», «розіп'яті хлопчики», використання Україною заборонених озброєнь. Стратегічна мета експлуатації цих симулякрів – замінити об'єктивні уявлення цільових груп про характер конфлікту тими «інформаційними фантомами», які потрібні агресору³³.

³¹ Гандзюк В.О. Український Євромайдан у кривому дзеркалі російської пропаганди (2013–2014). *Соціальні комунікації в інтеркультурному просторі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13 листопада. 2014 р./ За заг. ред. Огнев'юка В. О. Київ: Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. С. 25-26.

³² Юринєць Ю.Л. Дослідження проблем інформаційної безпеки на засадах міждисциплінарного підходу: соціологія, психологія, право....

³³ Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії рвану... С. 3.

Неодмінною складовою частиною сучасного світу й процесів політичної комунікації, що може виступати її основним змістом і передумовою формування «гіперреальності» («реальної віртуальності», «символічного поля політики») є симуляція³⁴.

Сформулювати мету російсько-української гібридної війни, яка полягає в створенні хаосу, підриві цінностей демократичного світу і культивуванні всеохоплюючої атмосфери недовіри і нігілізму. Ця мета поширюється не тільки на Україну, а й на ті держави, що її підтримують. Саму демократію Росія, яка сама не знає демократичних традицій, перетворила на нашого ворога. Використовуючи основні цінності демократії як зброю, агресор домогся того, що свобода слова перетворилася в право на брехню, свобода на отримання інформації – в свободу на поширення фейків, брехні і пропаганди, свобода на мирні зібрання – в право на вуличні зіткнення, а соціальні мережі – на хаотичне зібрання неіснуючих осіб для розпалювання ворожнечі. Підривається сама ідея демократії, піддається сумніву сама можливість вільного, чесного і неупередженого волевиявлення особи³⁵.

Російсько-український конфлікт, окреслений у кремлівському та прокремлівському дискурсі як «внутрішньо-український», позначається переважно не через означення протилежних сторін, а на основі географічної локалізації: «на південному сході України», «на Україні». Як базова характеристика конфлікту наголошується його громадянський характер. Натомість «криза» має подвійний контекст: вона може розглядатися і як «внутрішньо українська», і як криза довкола України. В другому випадку однією зі сторін конфлікту постають «західні партнери»: США та Європейський Союз, на яких покладається відповідальність за провокування конфлікту, подекуди водночас із запереченням відповідальності Російської Федерації. Російську участь у конфлікті прямо заперечує Володимир Путін³⁶.

Особливістю проведення інформаційно-психологічних операцій (ІПО) Російської Федерації (РФ) на південному-сході України є постійний пошук і використання актуальних інформаційних приводів, здатних сформулювати необхідну громадську думку. Особливо спостерігається тенденція роз-

³⁴ Анісімович-Шевчук О.З. Політична комунікація як системоутворюючий фактор політичного життя суспільства: автореф. дис... канд. політ. наук.; спец.: 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Львівський національний університет ім. І. Франка. Львів, 2010. С. 8.

³⁵ Андрієвський Т.Г. Цілі російсько-української гібридної війни. *Політичне життя*. 2018. Вип. 1, № 2. С. 107.

³⁶ Набок С. Альтернативна реальність кремлівської пропаганди: конфлікт «на Україні» в російському політичному, медійному й науковому дискурсі. *Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях* / За ред. В. Кулика. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. С. 312-313.

ширення впливу на сфери, раніше неприйнятні для інформаційного протиборства, а саме на перегляд історії державності України та Росії та міжконфесійні відносини³⁷.

Основними напрямками інформаційного протиборства, які використовуються РФ проти України, на думку авторів є:

- широке застосування підконтрольних засобів масової інформації (у теле-, радіо- й Інтернет-просторі), ведення за їхньою допомогою пропаганди та створення необхідного сприятливого інформаційно-психологічного фону на території України, зокрема з метою здійснення дезінформації, нагнітання обстановки, виправдання агресії, деморалізації патріотично налаштованих кіл українського суспільства;

- контр-інформаційна боротьба, виключення з радіопростору на підконтрольних РФ територіях загальнодержавних українських теле- й радіоканалів, взяття під контроль регіональних (місцевих) засобів масової інформації тощо;

- застосування пропагандистських підрозділів в інформаційних та соціальних мережах (на форумах, у соціальних групах, Інтернет-спільнотах);

- широке застосування агентів впливу серед місцевого населення та всіляких «козаків», «ополчення» тощо³⁸.

Ознаками проведення ІІСО Російською Федерацією, виявленими в результаті аналізу дослідниками, є:

- зміст інформації;
- спрямованість інформації (цільова аудиторія та її характеристика);

- належність джерел інформації (джерел їх фінансування);

- наявність посилань на джерела інформації в інформаційних матеріалах;

- динаміка представлення інформаційних матеріалів (інтенсивність);

- факти комплексування інформації по різних інформаційних каналах – через телебачення, радіомовлення, пресу, Інтернет, чутки та ін. (масованість);

- поява в інформаційних матеріалах деталей, відсутніх в еталонному джерелі;

- використання спеціальних прийомів і підходів (психотехнік)³⁹

³⁷ Певцов Г. В., Залкін С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І. Інформаційно-психологічні операції Російської Федерації в Україні: моделі впливу та напрями протидії. *Наука і оборона*. 2015. № 2. С. 30.

³⁸ Певцов Г. В., Залкін С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І., Феклістов А. О., Антонов А. В. Основні особливості ознак проведення інформаційно-психологічної операції Російської Федерації в АР Крим. *Наука і техніка Повітряних Сил*. 2014. Вип. 1 (14). С. 37–39.

³⁹ Залкін С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І. Методичний підхід до виявлення ознак проведення спеціальної інформаційної операції. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2012. Вип. 2 (31). С. 85–88.

Результати аналізу проведення ІІСО свідчать, що РФ використовує такі форми і способи інформаційного протиборства, як :

- маніпулювання суспільною свідомістю та політичною орієнтацією соціальних груп населення країни з метою створення політичної напруженості та контрольованого хаосу;

- створення атмосфери негативного ставлення до культурної спадщини противника, втрати національної свідомості;

- дестабілізація політичних відносин між партіями, об'єднаннями та рухами з метою провокації конфліктів, розпалювання недовіри, підозрливості, загострення політичної боротьби, провокування репресій проти опозиції та навіть громадянської війни;

- зниження рівня інформаційного забезпечення органів влади й управління, інспірація помилкових управлінських рішень;

- дезінформація населення стосовно роботи державних органів, підрив їхнього авторитету, дискредитація органів управління;

- провокування соціальних, політичних, національних і релігійних сутичок;

- ініціювання страйків, масового безладу та інших акцій економічного протесту;

- утруднення прийняття органами управління важливих рішень, тиск під час їх прийняття;

- підрив міжнародного авторитету держави, її співробітництва з іншими країнами;

- завдання збитків життєво важливим інтересам держави в політичній, економічній, енергетичній, оборонній та інших сферах⁴⁰.

Окреслення сторін конфлікту не є сталим, воно коливається в діапазоні між «Україною» («Києвом», «київською владою») та «Новоросією» («Донецькою та Луганською народними республіками», «Донбасом»). Ще мінливішою є репрезентація груп, зокрема тієї, що її позиціонують як «жертву»: її окреслення коливається в діапазоні від «прибічників федералізації» до «російського та російськомовного населення південного сходу України». Для означення безпосередніх учасників конфлікту характерне підкреслення зв'язку з місцевістю й місцевим населенням: «самооборона», «ополченці» й «сепаратисти» – всі ці терміни підкреслюють мету оборони «своїх земель»⁴¹.

Втілена в російськомовному дискурсі концепція протистояння в Україні окреслюється кризь призму уявлень про «приєднання земель»

⁴⁰ Певцов Г. В., Залкін С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І., Гордієнко А. М. Реалізація підходів інформаційної війни Російською Федерацією в сучасному інформаційному просторі України. *Наука і техніка Повітряних Сил*. 2014. Вип. 2 (15). С. 10–13.

⁴¹ Набок С. Альтернативна реальність кремлівської пропаганди: конфлікт «на Україні» в російському політичному, медійному й науковому дискурсі... С. 312–313.

чи то «возз'єднання» та «повернення» земель «російського світу», які були колись «віддані» або «пішли». В час перебування поза контролем Москви на цих землях тривав період «безчасся». Ця концепція дозволяє з легкістю долати тривалі часові проміжки, коли ті чи інші території не перебували під контролем Москви, проголошуючи їх «спокоєвічно російськими» від часу первинного «приєднання» або «входження», яке, проте, переважно є наслідком «перемог». Контроль Москви над територією може бути на якийсь час утрачено, але ідентичність населення цих територій позиціонується як незмінна: «народ-то там лишився». В межах цієї концепції для населення «відданих» територій не передбачено опції збереження первинної (до «приєднання») ідентичності, а зміни, яких ця ідентичність може зазнати після того, як землі було «віддано», не змінює її докорінно, формуючи культурну «своєрідність», але не окрему ідентичність. Щодо України Путін сформулював це так: «культурологічне, мовне забарвлення трошечки інше. При чому для мене, наприклад, своєрідність культури українського народу, на мій погляд, дуже вартісна. Це дійсно багата культура. Але в цілому, по суті, один [із російським] народ»⁴².

Т.зв проект «Руський мір» перейшов від декларацій до реалізації у вигляді чіткого політичного проекту глобальної конкуренції. Фактично Росія представила своє бачення світового устрою під час виступу Президента РФ Володимира Путіна на Мюнхенській конференції з питань політики безпеки 10 лютого 2007⁴³.

Поступово з'явилася необхідність переосмислення РМ з ідеологічно-теоретичних побудов у вагомий інструмент глобальної конкуренції. Який наразі розгортається і шукає свої культурні межі у світі. На даному етапі розвитку проекту «Руський мір» апеляція до релігійної риторики і маркерів дозволила моделювати потенційні загрози для світоглядних аксіом своїх носіїв. Це зробило кордони проектів культурного розвитку, що конкурують на глобальній арені, потенційно конфліктними зонами⁴⁴.

Сьогодні релігійно мотивована ідеологія «русського міру» спирається на декілька тез, що всебічно просуваються в інформаційному просторі та набувають статусу сакральних ідентифікаторів. Йдеться про релігійні та патріотичні твердження, які умовно можна об'єднати у трьох тезах: «Росія – це оплот

православ'я», «Росія – переможниця у ВОВ (Великая Отечественная война – В. Гулай, К. Базиліук)», а з 2014 року ще й «Крим – ісконно російська земля»⁴⁵.

Визначне місце в антиукраїнській пропаганді займає дискурс, пов'язаний з Другою світовою війною або, точніше, з тим її сегментом, який, за усталеною радянською традицією, прийнято називати Великою Вітчизняною війною. Різного роду характеристики, як-то: київської влади, як «фашистської хунти», думка, ніби Донбас сьогодні – це Іспанія 36-го року, порівняння бойовиків з інтербригадами, що билися з фашизмом, нарешті, георгіївська стрічка, як неодмінний атрибут таких «антифашистів» – вся ця риторика виразно вказує на те, що дискурс «Великої Вітчизняної війни» активно задіяний у цій боротьбі⁴⁶.

Вибір не є випадковим: міф «Великої Вітчизняної війни», а, точніше, міф «Великої Перемоги» залишається, як і багато десятиліть тому, базовим символом інтеграції спільноти, яка на сьогодні вважається росіянами (руськими), а, по суті, є носієм радянсько-імперської ідеології. Безперервна актуалізація у ЗМІ тематики Війни (зрозуміло, що саме Великої Вітчизняної, а не іншої), відкриття нових музеїв, пам'ятників, з проведенням біля останніх різноманітних ритуалізованих дійств, інші масові заходи, як-то: паради, ходи, театралізовані постановки або – згідно з новітніми віяннями – шоу так званих реконструкторів – все це свідчить лише про беззаперечне підтримання сучасним російським суспільством традиційної версії історичної пам'яті про Велику Вітчизняну війну⁴⁷.

Даний міф, як і будь-який інший сучасний політичний міф, за змістом є політично маркованою, акцентованою та адаптованою для сприйняття широким загалом інформацією, яка не потребує перевірки та аргументації; за функцією є засобом маніпулятивного корегування суспільної свідомості та інструментом у боротьбі за завоювання, легітимізацію та втримання влади. В основі міфу лежать архетипічні праобрази добра, зла, героя, спасителя; архетипічні сюжети боротьби, кінця світу, спасіння. Відповідно до сучасного їх наповнення, формується модель світосприйняття, яка, з допомогою різних специфічних засобів транслюється, а, по суті нав'язується суспільству⁴⁸.

⁴² Набок С. Альтернативна реальність кремлівської пропаганди: конфлікт «на Україні» в російському політичному, медійному й науковому дискурсі... С. 313–314.

⁴³ Гуржи В. Ідеологеми «русського міра» в сучасних гібридних війнах. *Гібридна війна: in verbo et in praxi*: монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця: ТОВ «НіланЛТД», 2017. С. 349.

⁴⁴ Там само. С. 351.

⁴⁵ Гуржи В. Ідеологеми «русського міра» в сучасних гібридних війнах. *Гібридна війна: in verbo et in praxi*: монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця: ТОВ «НіланЛТД», 2017. С. 359.

⁴⁶ Штоквишин О. Сучасний російський міф Великої Перемоги як засіб маніпуляції свідомістю. *Гібридна війна: in verbo et in praxi*: монографія / Донецький національний університет імені Василя Стуса / під. заг. ред. проф. Р.О. Додонова. Вінниця: ТОВ «НіланЛТД», 2017. С. 274.

⁴⁷ Там само.

⁴⁸ Там само. С. 320.

Тому цілком очевидним є те, що інформаційний фронт «гібридної» війни Російської Федерації проти України розгорнувся одразу на кількох напрямках серед:

1. Населення в зоні конфлікту;
2. Населення країни, проти якої здійснюється агресія, однак територія якої не охоплена конфліктом;
3. Громадян країни агресора;
4. Міжнародного співтовариства⁴⁹.

Зокрема, Російська Федерація через підконтрольні засоби масової комунікації та агентів впливу в багатьох, особливо центрально- та західноєвропейських країнах, розгорнула та продовжує проводити масовану маніпулятивно-пропагандистську кампанію з утвердження у громадській думці уявлення про Україну як «умовну», «колапсуючу», «деградууючу», «кризову», «слабку» державу.

Отже, окремо можемо твердити про вагомую роль саме інформаційно-комунікативної складової у розгорнутій Росією в 2014 р. «гібридній» війні проти України. Обґрунтовані підстави твердити про припинення цієї війни, навіть після укладення у Мінську 12 лютого 2015 р. чергових домовленостей, відсутні, та на нашу думку, навпаки, необхідно готуватися до нової її ескалації, переходу в більш «витонченіші» форми та розширення масштабів маніпулятивно-пропагандистського впливу. Російська Федерація безпосередньо або через контрольовані нею терористичні організації «Донецька народна республіка» та «Луганська народна республіка» використовувала й надалі використовуватиме засоби радіоелектронної боротьби; програмно-комп'ютерні технології; психотронні засоби, спрямовані на придушення, знищення, дезорганізацію, дезорієнтацію, дезінформацію, дезаптацію спротиву агресії⁵⁰.

Підбиваючи попередні підсумки інформаційно-психологічного виміру гібридної війни Росії проти України Є. Магда цілком обґрунтовано вказує, що:

- цей компонент міждержавного протистояння виявився краще за все проробленим державою-агресором на рівні методологічної підготовки;

⁴⁹ Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії рваншу... С. 3.

⁵⁰ Гулай В. Розгортання «гібридної» війни Російської Федерації в умовах системної кризи державної організації України: інформаційно-комунікативні аспекти. *Україна в системі зміни парадигми світопорядку XX–XXI століть*: монографія / Наук. ред. О. О. Салати. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 226.

- стан інформаційного простору України дає змогу російським засобам масової інформації посісти тут якщо не привілейовані позиції, то почуватися дуже впевнено;

- Україна продовжує реагувати на нав'язаний їй порядок денний в інформаційній сфері, при цьому не маючи можливості симетрично відповідати на агресивні дії Росії в цьому компоненті протистояння;

- на міжнародній арені інформаційні позиції Росії набагато прийнятніші, що багато в чому обумовлено більш послідовною позицією держави в зовнішній політиці, що різко контрастує з «багатовекторністю» України, і наявністю впливового проросійського лобі;

- Росія використовує різноманітні рецепти інформаційно-психологічного впливу, не обмежуючись одними і тими ж самими напрацюваннями;

- Україні буде важко, оскільки західні санкції чинять на Росію швидше «ефект анаконди», ніж реальну відчутну дію, а в Кремлі добре усвідомлюють загрози, які несе «недобита Україна»⁵¹.

На завершення, цілком погоджуємося із харківським професором М. Требіним, що Будь-яка війна, у тому числі й «гібридна», колись закінчиться, а інформаційна боротьба за розум і серця людей не закінчиться ніколи, оскільки ми вступили в інформаційну епоху, де головним джерелом багатства та благополуччя людей стає інформація⁵².

Висновки

Таким чином, на основі запропонованої міждисциплінарної характеристики інформаційно-психологічної складової гібридної війни Російської Федерації проти України в 2014–2021 рр. розкрито основні історичні, політичні, правові та технічні передумови, характер та арсенал інструментів відповідної інформаційно-психологічної зброї. Одночасно варто наголосити, що попри свій масовий, різноплановий та системний характер застосування РФ інформаційно-психологічного впливу на Україну не дало очікуваного для країни-агресора результату та режим В. Путіна перейшов до широкомасштабного збройного вторгнення, що теж супроводжується відповідним інформаційно-психологічним супроводом маніпулятивно-пропагандистського характеру, котрий вартий окремого наукового розгляду.

⁵¹ Магда Є. В. Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків: Віват, 2015. С. 290–291.

⁵² Требін М. П. «Гібридна» війна як нова українська реальність. *Український соціум*. 2014. № 3. С. 121.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВОВ – «Великая Отечественная война»

ІПВ – інформаційно-психологічна війна

ІПсО – інформаційно-психологічна операція

Інформація про авторів:

Гулай Василь Васильович,

кандидат історичних наук, доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародної інформації
Національний університет «Львівська політехніка»
12, вул. Степана Бандери, м. Львів, 79000, Україна

Ксенія Федорівна Базилюк,

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної інформації
Національний університет «Львівська політехніка»
12, вул. Степана Бандери, м. Львів, 79000, Україна

Information about the authors:

Hulai Vasyl Vasylovych,

PhD in History, Doctor of Political Sciences, Professor,
Head of the Department of International Information
Lviv Polytechnic National University
12, Stepan Bandera str., Lviv, 79000, Ukraine

Bazyliuk Kseniia Fedorivna,

PhD in Technical Sciences,
Associate Professor at the Department of International Information
Lviv Polytechnic National University
12, Stepan Bandera str., Lviv, 79000, Ukraine